

New Literarity

Betragtninger over litteraturhistoriegenren

Man kan lige så godt først som sidst finde et passende engelsk ord og sætte »new« foran. På den måde fandt jeg frem til *New Literarity* som udtryk for den måde, jeg arbejder med litteraturhistorien på. Mit hovedsynspunkt er, at litteraturhistorie-genren trænger til en litterarisering.

Mange litteraturhistorier bruger plads på meget andet end litteratur, samfundshistorie, kulturhistorie og kirkehistorie f.eks. Men også litteraturhistorier, der fokuserer på litterære tekster, handler egentlig ikke om litteratur, fordi optikken ikke er *litterær*. Der gives forfatterbiografier og referater af litterære værker. Men litteratur er ikke levned og meninger, men *kunstnerisk formgivning* af disse.

De fleste litteraturhistorier er heller ikke *historiske*, selv hvor fokus er litterære tekster. De er i stedet præsentation af autonome tekstgennemgange, hvis historik stopper ved den givne periode og ved landegrænsen. Men historieskrivning er ikke addition af enkeltanalyser, men redegørelse for udviklinger og interaktioner.

De følgende punkter med dertil hørende kommentarer er udtryk for nogle tanker, jeg gør mig i forsøget på at skrive en litteraturhistorie på litterære præmisser. Når jeg skriver »er«, underforstår jeg som regel »efter min mening«. For god ordens skyld understreger jeg én gang for alle, at jeg også selv har været del af den litteraturhistoriske tradition, jeg gør op med.

De fleste eksempler har jeg taget fra dansk litteratur i 1500-tallet, som jeg for øjeblikket arbejder med.

Litterær energi

- Litteraturhistoriens hypotetiske forudsætning er litterær energi
- Litterær energi er kreativ energi
- Kreativ energi er formskabende

- Litterær energi konkretiserer sig i litteratur
- Litteratur er litteraturhistoriens objekt
- Litterær energi har selvstændig status i forhold til social energi

Som formuleringerne antyder, er punkterne inspireret af *New Historicism*, men også et opgør med den. *New Historicisms* centrale begreb er »social energi« og dens cirkulationer, bla. til litteratur og tilbage igen. Jeg forudsætter et andet centralbegreb, »litterær energi«. Litterær energi er en hypotetisk forudsætning, der dækker alle de samvirkende kreative kræfter, der gør, at et stykke litteratur bliver til.

»Social energi« kan ret beset ikke være energikilden for litteratur, som Stephen Greenblatt, et af hovednavnene bag *New Historicism*, påstår. Det gælder, enten hans begreb skal forstås som et givet samfunds samlede energimasse eller som energien fra samfundsklassers sammenstød. Hvis »social energi« forstås som samfundets samlede energi, så er »litterær energi« på forhånd en delmængde af den »sociale energi«, og er således ikke *udtryk* for »social energi«. Hvis »social energi« selv er en delmængde, så er der ingen grund til, at litteraturhistorie skal tage sit udgangspunkt i et andet fags energikilde. Noget andet er, at man med fordel kan henvise til den.

Jeg forudsætter altså en anden hypotese: at litteratur er det konkrete resultat af »litterær energi«. Denne opfatter jeg som en kreativ »energi« på linje med andre kunstneriske »energi« som f.eks. musikalsk, skulpturel, malerisk og filmisk »energi«. Ved »kreativitet« forstår jeg evnen til at give kunstnerisk form. Da jeg altså betragter *formgivningen* som den centrale kunstneriske aktivitet, kan jeg ikke fortsætte en litteraturhistorisk tradition, hvis fokus er indhold og forfatterbiografier.

I kunst fremstår indholdet altid formgivet.

Litteratur

- Litterær energi konkretiserer sig i litteratur
- Litteratur er sproglig fiktion
- Sproglig fiktion har flere niveauer
 - et fiktivt univers

- et fiktivt udsigelsesniveau
- et fiktivt kommunikationsniveau
- Central litteratur udnytter alle tre fiktivitetsniveauer
- Sekundær litteratur udnytter et eller to fiktivitetsniveauer

Et univers er fiktivt, hvis dets eksistens hverken kan bekræftes eller afkræftes. Det gælder også såkaldt realistiske universer som f.eks. Herman Bangs *Ved Vejen*. Et udsigelsesniveau er fiktivt, hvis fortællerens positioner ikke fremsættes som identiske med forfatterens.¹ En kommunikation er fiktiv, hvis afsender og modtager er enige om, at det kommunikerede er et spil, ikke et billede.² Disse definitioner, som ikke her skal uddybes, er en videre bearbejdelse af de synspunkter på fiktion, jeg har fremlagt i *Dansk Litteratur. Middelalder*, bind 1 (1998).³

Man kan vælge at skrive en litteraturhistorie udlukkende baseret på central litteratur. Jeg har valgt også at tage den sekundære litteratur med. Religiøse tekster vil således være en sekundær form for litteratur, da det religiøse univers kan bestemmes som fiktivt efter den her givne definition. Udsigelsesniveauet i religiøse tekster er ofte fiktivt. Kommunikationsniveauet er derimod aldrig fiktivt, idet alle religiøse forfattere hævder, at de taler sandt, dvs. kommunikerer et billede.

Empiri

- Litteratur findes
- Det er forskningens opgave at beskrive eksisterende fænomener

Det er på mode at tale om relativisme og konstruktion, og det er langt hen ad vejen godt nok. Men der foreligger også kendsgerninger, f.eks. potteskår og tekster. Det er historikerens opgave at lave historie ud fra potteskåret, og litteraturhistorikerens opgave at lave litteraturhistorie ud fra foreliggende litterære tekster.

Tekster findes. I tilfældet 1500-tallet foreligger i Lauritz Nielsens *Dansk Bibliografi 1482-1550* (1919) og *Dansk Bibliografi 1551-1600* (1931-1933) en oversigt over tekster af danske forfattere trykt i det nævnte tidsrum. Hvis man forestillede sig, at man på én gang bestilte alle disse tekster på Det kgl.

Bibliotek, ville man få en vældig stak bøger som en foreliggende historisk kendsgerning.

Hvis denne stak skal gøres til litteraturhistorie, må litteraturhistorikeren foretage en række greb. Det er dem, der er litteraturhistorieskrivning. Man kan også sige det sådan, at stakken af bøger repræsenterer de uforarbejdede historiske kendsgerninger. Litteraturhistorieskrivning er et forsøg på at rekonstruere den »litterære energi«, de engang udgik fra. Det første led i denne proces er et sorteringsarbejde. Litterære tekster skal skilles fra ikke-litterære, og de litterære skal herefter grupperes.

Denne gruppering kan i første omgang ske ud fra titel og undertitel. Men den endelige gruppering kræver, at teksterne bliver læst. Læsning er endnu et empirisk grundarbejde. Det vil da vise sig, at en hovedgenre kan indeholde en række andre genrer. Christiern Pedersens *Æsops levned og fabler* (1555) indeholder således foruden fablerne biografi, ordsprog, eventyr, fabliau, fyrstespejl og eksempler. Det viser sig også, at en række tilsyneladende ikke-litterære tekster alligevel er litterære eller har litterære træk. Peder Palladius' prædikensamling *Sankt Peders skib* (1554) er således en allegorisk fortælling. Niels Palladius' *Hvorlunde et kristet menneske skal på sin sotteseng beskikke sig til døden* (1558) er en ikke-litterær genre, en *ars moriendi* (kunsten at dø), men indeholder litterære genrer som eksempel (fortælling til advarsel eller efterfølgelse), og dialog (her som samtale mellem djæveln og den døende).

Det er min grundopfattelse, at litteraturhistorikeren, der vil skrive om litteratur, må danne sig et overblik over hver given periodes *samlede udbud af genrer*, ikke-litterære som litterære. Herved vil man få et overblik over litteraturens placering i forhold til det samlede udbud af tekster. Dernæst må man danne sig et overblik over det *samlede udbud af litterære genrer*, hvorved man får det empiriske grundlag for at kunne beskrive periodens litteratur. På grundlag af det samlede billede kan valg foretages.

En litteraturhistorie skrevet på grundlag af en sådan empiri vil være væsentlig anderledes end en litteraturhistorie skrevet på diverse former for kanon.

Man vil med rette kunne indvende, at denne form for empiri ikke kan foretages for nyere perioders vedkommende. Princippet kan dog videreføres ved stikprøver. Man kan f.eks. vælge repræsentative halvår, til sidst måske bare repræsentative måneder, for at kunne skildre genrefordelingen.

Valg

- De samlede genrer giver periodes »litterære profil«
- Avantgarde og genbrug er centrale udvælgelseskriterier.
- Kvalitet og repræsentativitet er centrale udvælgelseskriterier

Selv om man ikke kan gå i dybden med alt, vil alene et samlet overblik over en periodes litterære genrer give et væsentligt indblik i dens »litterære profil«. Det siger f.eks. i sig selv noget om reformationen, at man meddeler, hvilke slags fortællinger, reformatorerne valgte at fortælle (f.eks. fabler).

De valg, der herefter foretages, vil typisk samle sig om *nybrud* i forhold til perioden før. *Genbrug* har dog en vigtig litteraturhistorisk status, fordi ændret brug af tidligere periodes genrer er en vigtig kilde til beskrivelse af periodeskift (f.eks. protestanternes »kristelige forvending« af middelalderens mariaviser).

Hvis en periode byder på 10 fyrstespejle, vil man vælge det bedste at gå i dybden med og de andre som perspektiveringer. Kvalitet er et omdiskuteret begreb. Det bedste bud finder jeg hos Jørgen Dines Johansen: 1) æstetisk strukturelle kriterier, 2) sandsynlighed (ud fra de valgte præmisser), 3) ekspressivitet, 4) etiske og politiske krav. Kriterierne skal ikke uddybes her, der henvises til Dines Johansens bog. Hvis man ikke finder iøjnefaldende kvalitet i nogen af de 10 fyrstespejle, vil kriteriet repræsentativitet træde i kraft, dvs. man vælger det eller de fyrstespejle, der bedst giver et indblik i denne specielle genre i denne specielle periode.

Indledende overblik giver et indtryk af periodes »litterære profil«. Det samme gør afsluttende opsamlinger. En gennemgang af protestantiske fortællinger kunne således afsluttes med sammenfatninger omkring protestantisk narrativitet.

Genrer

- Genren er den overordnede litterære formgivning
- Epik, lyrik og dramatik er de tre litterære megagenrer
- Hver megagenre har myriader af undergenrer

- Enhver genre har genrekonstituerende træk

Genrer plejer man at definere som »slags« (engelsk »kinds«). Man kan også sige »former«. Genrer er former for litteratur, eller gerner er de forskellige former, hvori »litterær energi« krystalliserer sig. I modsætning til f.eks. en bageform er en genre ikke materiel. Den er snarere en slags DNA-kode, der bestemmer, hvad slags litteratur der kommer ud af den »litterære energis« fortætning. Disse »koder« eller »regler« kan være skrevne eller uskrevne og bevidst eller ubevidst anvendt af den enkelte forfatter, også hvis han eller hun bryder de overleverede regler.

Genrer er med Rosalie Colies udtryk »ressourcer«, som litteraturhistorikere traditionelt ikke har udnyttet. Det er derfor, litteraturhistorier så sjældent er litterære.

Jeg plejer at sammenligne med fodbold. Lad os sige, at det overordnede begreb er »sportslig energi«. Den kan få udløb i talrige sportsgrene (genrer), der hver har talrige undergrene (undergenrer). Boldspil kan f.eks. inddeles i forskellige slags: fodbold, håndbold, tennis, basketball, volleyball, langbold, rundbold osv. Hvert af disse spil har et regelsæt, der konstituerer det som spil. Kender man ikke reglerne, ser fodbold f.eks. bare ud som en flok mænd, der løber rundt på en græsplæne og sparker efter en bold. Så bliver det kedeligt. Kender man reglerne, bliver det spændende, for så kan man se finesserne, kvaliteten, udførelsen, fornyelserne, og man kan sammenligne.

En litteraturhistoriker, der ikke kender genrerne og deres regelsæt, er som en fodboldspiller, der ikke kender fodboldreglerne.

Hvis man f.eks. ikke definerer dødedans-genren, kan man nok genfortælle *Den gamle danske dødedans* (mellem 1552 og 1558), men kan man ikke gøre rede for alle de store og små ændringer, der er sket fra den klassiske dødedans, der opstod omkr. 1350. Og så har man ingen chance for at udtale sig om de kreative og sociale energier, genren udtrykker.

Historie

- Genrernes dynamik udgør grundlaget for den litteraturhistoriske udvikling
- Samfundshistorien er hjælpedisciplin for litteraturhistorien

Genrerne har længe været i miskredit, bla. fordi de er blevet opfattet som forældede og stivnede regelsæt. De er præcis det modsatte. Hvis man forud-

sætter, at genrerne er litteraturens overordnede former, så må det være litteraturhistoriens opgave at beskrive disse formers historie.

Genrer udvikler sig. Genrer opstår, udfolder sig, breder sig, ændrer sig, fornyr sig, forfalder, sprænger sig selv, ophører. Genrer fusionerer og indgår i netværk med andre genrer. Genrer vandrer over landegrænser. Alle disse udviklinger er det litteraturhistoriens opgave at beskrive.

Det er således *ikke* litteraturhistorie blot at meddele, at Christiern Pedersen i 1555 (posthumt) udgav en oversættelse af Æsops fabler. Litteraturhistorien handler om, at fablen i antikken blev brugt i retorskolerne til at lære disciplene at forkorte og udvide fortællinger. I middelalderen blev den i klosterskolerne brugt til det samme, og samtidig anvendte prædikanterne den i deres prædikener som moralske eksempler. Humanisterne benyttede bogtrykkerkunsten til at udbrede fablerne til alle, de lod dem illustrere og samtidig understregede de deres moraliserende indledning og afslutning (promythion og epimythion). Heinrich Steinhöwels såkaldte *Ulmer Aesop* (1476/1477) blev en af tidens største bogtrykkersuccesser. Luther mente, at fablerne, næst efter biblen, var det vigtigste, man kunne læse, fordi de i fiktionsform fortalte folk den sandhed om »denne onde verden«, som de ellers ikke ville høre. Luther genoversatte selv nogle af Æsops fabler og understregede moralen ud fra sin forkærlighed for entydighed. Han anbefalede, at husfaderen læste fabler højt ved middagsbordet og lod hustru, børn og tjenestefolk diskutere dem. Det var denne europæiske storggenre, Christiern Pedersen forsøgte at lede ind i Danmark ved sin oversættelse. Har man ikke gjort rede for det, har man ikke skrevet litteraturhistorie, men ladet en historisk udvikling stoppe både ved landegrænsen og tidsgrænsen.

Genrer har konstituerende træk, men de har samtidig variable træk, der gør, at de hele tiden forandres. Denne forandringsproces er det litteraturhistoriens opgave at beskrive. *Dødedansen* opstod således omk. 1350, formentlig i forbindelse med den sorte død. Den havde både tekst og billede og blev malet på kirke- og klostermure. Den indgik i prædikanternes bodsprædiken, den opsugede *ars moriedi*, *momento mori*, djævlendans og grotesker i sig, den gav et kreativt svar på en eksistentiel energi (dødsangsten), en religiøs energi (lighed for Gud) og en social energi (standssatiren). Da dødedansen nåede Danmark i reformationstiden, var den blevet et antipapistisk skuespil, hvis drivkraft især var polemisk energi. Det er litteraturhistoriens opgave at beskrive sådanne forandringer.

Genrer fusionerer. Humanisterne indlagde ordsprog i fablerne og alle mulige andre fortællinger i deres fabelsamlinger. Det var de frække af dem, Luther ville udrydde med sin fabeloversættelse. Ordsprogene er i det hele taget centrale værditransportører. Rosalie Colie påpeger således, at det især var

dem, humanisterne brugte til at transportere antik visdom til bredere folkelige miljøer. De transporterede også deres egne moralske synspunkter ind i fablerne, og prædikanterne, inklusive Luther, brugte dem i vid udstrækning i deres prædikener.

Litteraturens historie udgøres primært af genrernes dynamik.

Samfundshistorien har altid været litteraturhistoriens problem. En løsning kan være at drage den ind, hvor den er nødvendig for forståelsen af en litterær genre (dødedansen f.eks.). Det vil sige, at man kan gå *indefra og ud*, fra det litterære til det samfundshistoriske i stedet for omvendt. Så vil man kunne opnå at sætte litteraturen i centrum uden at afskære den fra dens samfundshistoriske kontekst. Man vil også kunne undgå at fylde litteraturhistorierne med dødvægt af historiske oplysninger, som man alligevel ikke kan bruge, som tager pladsen op for litteraturen, og som faghistorikere alligevel er bedre til at beskrive. Preben Meulengrachts *Fortælling og ære* (1993) er et godt eksempel på, hvordan en genre (den islandske saga) kan beskrives som en litterær *form* med inddragelse af de relevante historiske forhold.

Periodisering

- Genrerne udgør det empiriske grundlag for beskrivelsen af en litterær periode
- Litterære periodeskift indtræffer, når genresystemet grundlæggende ændres
- Litterære periodeskift er kunstneriske periodeskift
- Kunstneriske periodeskift kan være virkning af eller årsag til overordnede historiske periodeskift

Set fra en litteraturhistorisk synsvinkel er et periodeskift markeret ved, at genresystemet grundlæggende ændres. Overordnet kan man sige, at dette manifesterer sig ved, at man fortæller anderledes, at man synger/lyriserer anderledes og spiller anderledes teater, end man gjorde før. En litteraturhistorisk periodebeskrivelse må gøre rede for disse ændringer ved at stille litterære spørgsmål. Er perioden f.eks. reformationstiden, må man overordnet spørge: hvilke *litterære* konsekvenser fik reformationen? Og omvendt: hvilke *litterære* tiltag påvirkede reformationen?

»Litterær energi« opfattes traditionelt som *virkning* af »social energi«, eller anderledes sagt, litteratur opfattes som resultat af samfundsforhold. Reformationstidens litterære »energi« vil således normalt opfattes som resultat af periodens religiøse, nationale, politiske, sociale og økonomiske »energier«. Denne opfattelse har meget for sig og ligger bag spørgsmålet, hvilke litterære konsekvenser fik reformationen?

Men man behøver ikke udelukkende at betragte litteratur som en virkning. Den kan også være en medvirkende *årsag*. Man kunne således pege på, at grundlæggende *litterære* kompetencer var en forudsætning for reformationen, nemlig filologi, tekstlæsning og oversættelse (af bibelen). Litterære genrer indgik direkte i reformationskampen, f.eks. debatgenren og salmesangen.

Endelig betyder litterariseringen af litteraturhistorien, at litteraturhistorikeren kan forlade sin underdanighedsposition over for f.eks. teologi og træde frem med sine litterære kompetencer. Disse medfører, at den *samme* tekst får et andet perspektiv, når litteraturhistorikeren behandler den. I litterariseringsperspektiv er det således ikke nok artigt at gengive reformationens hovedpunkter og Luthers liv og hovedværker. En litterat må kunne pege på, at Luther kan opfattes som en gigantisk digter, der udformede den nye tids overordnede fiktion, nemlig at menneskets åndelige univers er struktureret over forholdet mellem en nådig gud og en troende menneskehed (hverken til at bekræfte eller afkræfte). Men litteraten må så huske, at Luther ikke indtog en fiktiv udsigelsesposition (fortælleren i hans værker var altid identisk med Luther selv), eller en fiktiv kommunikationssituation (Luther opfattede selv sit budskab som dybeste alvor, ikke som et æstetisk spil).

En bevidsthed om litterariseringens nuancer og niveauer viser, at årsag og virkning mellem »litterær energi« og andre »energier« ikke er så ligetil. Der i alt fald ingen grund til, at litteratur altid skal reduceres til virkning.

Forfatterne

- Produktet er litteratur
- Processen ligger hos forfatterne og de litterære miljøer

En litterariseret litteraturhistorie vil lægge hovedvægten på produkterne, dvs. de litterære tekster. De er grundlaget for systematiseringen og historiseringen. Forfatterne placerer jeg følgende steder:

- 1) i et forfatterleksikon bagest i hvert bind
- 2) i centrale litterære miljøer
- 3) i samlede forfatterskabsbeskrivelser

Når man organiserer en litteraturhistorie litterært, det vil i mit tilfælde sige efter genrer, risikerer man at splitte forfatterpersonligheden op i adspredte dele. Det ønsker jeg ikke. Derfor vil der for hvert bind være et forfatterleksikon (af gode grunde var der ikke et sådant i mine middelalderbind). Dette leksikon er rent objektivt meddelende og delt op i biografi og værker,

f.eks.

HANS FRANDSEN (1532-1584)

Biografi

1532: Født i Ribe.

1551: Påbegynder studier i Wittenberg.

1556: Magistergrad i Wittenberg.

osv.

Værker

1553: *De natali domini* [Om herrens fødslesdag].

1553: Æredigt i Hans Højnes *Epistula de conjugio*.

osv.

Hvor der kan påvises særligt dynamiske *forfattermiljøer*, vil disse blive beskrevet med nævnelse af de relevante forfattere. I Danmark vil man for humanismens vedkommende omk. 1520 kunne tale om klosterhumanisme, fyrstehumanisme, kancellihumanisme, universitetshumanisme, skolehumanisme, bogtrykkerhumanisme og eksilhumanisme.

For særligt markante forfattere laver jeg korte samlede forfatterskabspræsentationer, for den tidlige humanisme således for Povl Helgesen. De placeres ikke efter noget fast princip, men på »passende steder« i fremstillingen. Ethvert større værk vil således blive placeret og oplyst i to sammenhænge, efter dets plads i forfatterskabet og efter dets plads i periodens genresystem.

Teori

- Teoretisk tænkning er intellektuel energi
- Litteraturhistoriens intellektuelle status afhænger af dens intellektuelle energi

Der er ikke tradition for at lade litteraturhistoriegenren omfatte litteraturteori – eller anden teori for den sags skyld. Det er en af grundene til, at genren med David Perkins ord, ikke på samme måde er »intellektuelt acceptabel« som den samtidige litteraturanalyse og litteraturteori. En opdatering af litteraturhistoriegenren må udnytte den »intellektuelle energi«, som teoretisk refleksion tilbyder.

Det indebærer bla., at litteraturhistorikeren må definere sine begreber, perioder og genrer, må fremlægge sit teoretiske grundlag eksplicit (i et forord f.eks.) og løbende indarbejde teoretiske og analytiske problemstillinger. Litteraturhistorien behøver ikke derfor blive ulæselig. Den skal ikke være en teoretisk afhandling, men den kan indarbejde teoretiske refleksioner i stedet for at udelade dem.

Viden

- Information Age åbner for store ressourcer af viden på tværs af landegrænser

Internettet åbner for ressourcer som tidligere litteraturhistorikere ikke havde så let adgang til. Det betyder også, at nutidige litteraturhistorikere har en forpligtelse til at udnytte den internationale litteraturhistoriske viden. Er litteraturhistorien f.eks. bygget op over genrer, vil man kunne finde internationale monografier i næsten hvert eneste tilfælde. Skriver man derfor i vore dage om den danske *Dødedans*, vil det ikke kunne forsvares at se bort fra de talrige tyske undersøgelser af Totentanz-genren.

Man kan således sige, at Information Age åbner mulighed for et ganske anderledes internationalt perspektiv på det nationale, end det hidtil har været tilfældet.

Analyse

- Litteraturhistoriens opgave er at definere og beskrive de enkelte tekster

- Litteraturhistoriens opgave er at pege på tolkningsmuligheder

Litteraturhistorikerne skal ikke *tolke* tekster. Autoritative tolkninger låser fast og bliver hurtigt forældede. Litteraturhistorikere skal hjælpe læsere til at

iagttage tekster, ved at *beskrive* dem objektivt og loyalt på alle relevante niveauer og på verificerbart grundlag. Herefter kan litteraturhistorikeren *pege på* de tolkningsmuligheder, teksten åbner for, herunder anføre forskellige tolkningsmuligheder i den foreliggende forskning.

Hvis undervisningssystemet oversvømmes af tolkninger, hindres læsere i at se og iagttage selv. Et standardeksempel er elever og studerende, der ikke i stand til at sige andet om »German Gladensvend«, end at det er en historie om moderbinding. De kan overhovedet ikke beskrive eller opfatte, hvad der fremstilles på tekstens bogstavelige plan. Der ligger meget store pædagogiske udfordringer i at genoptræne den tekstlige iagttagelsesevne.

Autonomi og intertekstualitet

- enhver tekst er på én gang autonom og intertekstuel

Diskussionen om autonomi og intertekstualitet, også kaldet tekst og kontekst, er altid aktuel og altid svær. Problemet, tror jeg, kan forklares ved, at enhver tekst – som ethvert andet fænomen - på én gang er autonomt og kontekstbestemt. Enhver tekst findes, ligesom ethvert potteskår findes. Enhver tekst kan på et hvilket som helst tidspunkt beskrives af enhver. En sådan beskrivelse vil så at sige være et fastfrosset tidspunkt: teksten isoleres for at kunne beskrives, og beskriveren stopper sin intertekstuelle søgen for at kunne beskrive. Hvad beskriveren ser, afhænger af dennes iagttagelsesevne, træning og viden. En uvidende, utrænnet og uøvet tekstbeskriver ser mindre end en vidende, trænet og øvet. Det gælder også, hvis der er tale om samme person, der f.eks. med års mellemrum vender tilbage til den samme tekst. Hvad der gælder beskrivelsesevnen, omfatter i samme grad tolkningsevnen. Den er betinget af evner og af træning af disse.

En tekst er altså autonom i den forstand, at den foreligger som fænomen. Den er også autonom i den forstand, at den til enhver tid kan analyseres isoleret. Den er intertekstuel i den forstand, at hvad iagttageren ser af dens autonome elementer, er afhængigt af, hvad iagttageren har af viden om sammenhænge. Hvis man f.eks. ikke ved, at dødedansen oprindelig hang sammen med bodsprædikenen, ja så noterer man måske slet ikke prædikanten på billedet og i tekst, og man kan i alt fald ikke tolke hans tilstedeværelse. Enhver iagttager af tekst og billede kan også notere, at døden danser, men tolkning af denne dans kræver viden.

Autonomi og intertekstualitet er således et konstant samspil, der til enhver tid kan fastfryses for iagttagelse og til enhver tid sættes i spil igen for yderligere vidensoptag.

Legitimitet

- Litteraturhistoriens legitimitet er pragmatisk

Litteratur foreligger, og nogen vil gerne vide noget om den. Derfor kan man skrive litteraturhistorie.

Anden legitimitet er der ikke brug for. De, der ikke bryder sig om litteratur, behøver hverken læse litteratur eller litteraturhistorie.

Jeg har undret mig over, hvorfor det er så svært at »få lov til« – af indre og ydre usynlige censurinstanser – at skrive en litteraturhistorie, der handler om litteratur. Hvis jeg nu f.eks. ville skrive om glaspusteriets historie, ville jeg nok ikke løbe ind i så mange stopsignaler for politisk korrekthed.

Jeg tror, modstanden mod den litterære litteraturhistorie skyldes en angst for æstetik, som i dansk sammenhæng kan beskrives således:

- protestantisk skepsis over for æstetik som noget udvendigt
- grundtvigiansk skepsis over for æstetik som noget goldt
- socialdemokratisk skepsis over for æstetik som noget elitært

Jeg kalder mit projekt *New Literarity* i et forsøg på at fastholde, at litteratur er en kunstart. Samtidig vil jeg synliggøre begrebet »litterær energi« som en legitim kreativ kraft, der ikke skal retfærdiggøre sig i forhold til religiøse og sociale »energier«.

Det har også undret mig, at litteraturhistorie kan udløse så mange aggressioner, som om et bestemt valg af litteraturhistorisk linje er en eksistentiel forbrydelse mod menneskeheden. Det hænger måske sammen med den tradition, at litteraturhistorien har været den nationale identitets samlingsmærke. Den kulturelle byrde har været ok for sin tid, men er udspillet nu.

En pragmatisk legitimitet bygger på følgende grundantagelser:

- noget kan vides

- andet må gættes
- alt kan altid laves anderledes

Noter

1. Jf. Ulla Graumann: *Sprækker i sproget – en eftersøgning af den implicitte forfatter*, speciale, Nordisk Filologi, Københavns Universitet 2000.
2. Jf. Richard Rorty: *Consequences of Pragmatism*, Minneapolis 1982, p.110.
3. Pil Dahlerup: *Dansk litteratur. Middelalder*, 1-2, Kbh. 1998.

Litteratur

- Colie, Rosalie L.: *The Resources of Kind. Genre-Theory in the Renaissance*, Berkeley, Los Angeles, London 1973.
- Dahlerup, Pil: *Dansk litteratur. Middelalder*, 1-2, Kbh. 1998.
- Johansen, Jørgen Dines og Nielsen, Erik (red.): *Litterær værdi og vurdering*, Odense 1984.
- Glauser, Jürg: *Verhandlungen mit dem New Historicism*, Würzburg 1999.
- Graumann, Ulla: *Sprækker i sproget – en eftersøgning af den implicitte forfatter*, speciale, Nordisk Filologi, Københavns Universitet 2000.
- Greenblatt, Stephen: *Shakespearean Negotiations*, Oxford 1988.
- Perkins, David: *Is Literary History Possible?* Baltimore and London 1992.
- Spikes, Michael P.: *Understanding Contemporary American Literary Theory*, Columbia, South Carolina 1997.
- Rorty, Richard: *Consequences of Pragmatism*, Minneapolis 1982.